

SF'S GRØNNE PROGRAM:

EN GRØN RETFÆRDIG FREMTID FOR ALLE

Vision for et grønt samfund

Omsorg for klodens ressourcer gennemsyrrer hverdagen. Alle har adgang til en rimelig andel af jordens ressourcer, og ingen bruger for meget af dem. Livet er godt for flere, selvom – og måske fordi – vi bruger færre ting og sager. Danmark nåede 70% målet i 2030 og har ligesom mange andre lande en samlet negativ klimaudledning. Alle lande er på vej med planer, der opfylder Parismålene. Naturens egen værdi vinder plads på både vilde og nyttige måder, og vi har sikret, at naturen er beskyttet. Luften er ren og vandet også, både det vi drikker og det, der omgiver os. Padde- og fiskebestandene er i vækst. Klimaflygtningenes antal falder, fordi nye globale hjælpepakker og partnerskaber tegner løsninger for alle dele af kloden, og der hvor folk bor. De grønne løsninger stilles til rådighed for dem, som har behov og en socialt retfærdig grøn omstilling af samfundet er gennemført.

En rød og grøn omstilling

SF er Danmarks grønne parti, der på alle niveauer kæmper for natur, miljø og klima på en socialt ansvarlig måde, så de bredeste skuldre skal bære de største byrder. Med hjælp af andre gode kræfter er mange miljøproblemer blevet løst eller nedbragt, men der er lang vej igen. Vi står overfor gigantiske kriser for klima, biodiversitet og et forbrug af ressourcer, der overskrider de planetære grænser; vores natur er hårdt presset; og vi har stadig problemer med luftforurening, støj, gift i grundvand og vandløb, farlige kemikalier i natur og vores kroppe og et landbrug, der får lov at forurene langt mere end andre erhverv. SF vil et rent miljø i vand, jord, luft, vores mad og produkter.

Vores forbrug af ressourcer skal holde sig indenfor de planetære grænser, og vi skal gøre vores økonomi langt mere cirkulær. I et rigt land som Danmark, hvor basale behov er opfyldt for de fleste, giver det ikke mening at måle velstand alene ud fra forbrug, produktion og blind økonomisk vækst. Den tankegang giver også mulighed for at sikre et godt liv til flere uden at overbelaste miljø og klima. Klimakrisen kræver samtidig en ændret adfærd hos alle borgere og virksomheder og en grundlæggende forandring af samfundets struktur. Det virkelige valg står mellem på den ene side kontrolleret, gennemgribende forandring af samfundet, hvor vi som menneskehed ansvarligt og resolut bremser klima- og biodiversitetskrisen ved at ændre vores økonomiske system, produktionsmetoder, vaner og forhold til naturen – eller på den anden side et ukontrolleret kollaps af økosystemer og klima og dermed den verden, vi kender.

Denne grønne omstilling haster. Dette program beskriver, hvordan vi i 2030 kan være godt på vej til at realisere vores vision. 70% klimamålet skal som minimum være opfyldt, og vi har fuldskalaløsninger, der sikrer vejen til negativ klimaudledning og 1,5 graders målet. Naturzonerne skal være indført og udvides løbende, så op mod 30% af landet har biodiversitet i højsædet. Miljøbelastningerne skal reduceres kraftigt – i luften, til lands og til vands.

Investering i grøn omstilling er uomgængelig

Det er en bunden opgave at løse miljø- og klimaproblemerne, også når det koster her og nu. Langsom omstilling og udskudte grønne investeringer ville være et kæmpe generationstyveri. Der skal investeres massivt i den grønne omstilling. De samlede udgifter lyder store, når de måles i milliarder af kroner, men i forhold til vores samlede økonomi, er der tale om nogle ganske få procent. Statens sunde økonomi, økonomiske muskler og lånemuligheder skal sikre, at manglende midler ikke bremser nødvendige grønne investeringer. Der er råd og plads til både velfærd og grøn omstilling indenfor rammerne af en ansvarlig økonomisk politik og naturens grænser. Men budgetlovens etårige perspektiv duer slet ikke, når det gælder miljø, natur og klima, som kræver langsigtede investeringer. Desuden fordrer en tilstrækkelig hurtig grøn omstilling et tæt og tillidsfuldt samarbejde mellem kommunerne, regionerne og staten.

Vores børn og børnebørn fortjener, at der er styr på statsgælden, men det giver kun mening, hvis vi samtidig nedbringer den grønne gæld i form af forurening, naturødelæggelse og global opvarmning, og virksomhederne løfter deres ansvar. Heldigvis har de fleste danskere råd til at bidrage økonomisk til den grønne omstilling, men det er centralt, at de økonomisk dårligst stillede sikres kompensation for merudgifter og -afgifter. Vi skal løse problemerne solidarisk.

Vi kan ikke alene hver for sig sikre den grønne omstilling. Der er også brug for grøn politik, der strukturelt forandrer samfundet gennem regulering; benytter sig af tilskud, afgifter og kvotesystemer; støtter grøn forskning og udvikling af nye løsninger; og gør uddannelsessystemet grønt. **Ny teknologi** hjælper os til at løse klima og miljøproblemerne – typisk i kombination med politiske tiltag, der kræver eller tilskynder til, at teknologien bliver taget i brug. Men ny teknologi må aldrig blive en undskyldning for ikke at gøre mere her og nu, for selvom teknologi er en vigtig del af løsningen, er det langt fra hele løsningen.

Fremtidens job og grøn erhvervs politik

Den grønne omstilling skaber mange nye job. Der er ikke grund til at frygte for den samlede beskæftigelse, hvis vi griber de nye muligheder gennem erhvervs politik og grøn uddannelse. I nogle erhverv vil der være færre job, og det er en samfundsopgave at hjælpe dem, der rammes med hjælp til brancheskift, uddannelse og tilbud om gode job. Nye job skal styrkes gennem **en aktiv grøn erhvervs politik**, som ikke alene omfatter tilskud, men også sikrer en efterspørgsel efter stadig mere miljø- og klimarigtige produkter og teknologier gennem regulering, afgifter og mest direkte gennem forbud. Erhvervsudviklingen skal samtidig drives frem af en grøn offentlig indkøbspolitik. Grønne iværksættere og mindre virksomheder skal hjælpes til at udvikle grønne løsninger og drive deres virksomhed bæredygtigt. Medarbejdernes indsigt i det grønne fodaftryk skal styrkes, og de skal have mulighed for med at bidrage med grønne ideer og kritik.

Grønne uddannelser og grønt sammenhold. Den grønne omstilling skal indgå i uddannelsessystemet som erhvervs kvalificering og som almen dannelse. Folkeoplysning, borgerinddragelse og fællesskabs løsninger baseret på andelstanken skal styrkes. Tiltag i den grønne omstilling skal understøttes af oplysning og informations- og kampagnetiltag, der understøtter borgerne og inviderer til bidrag og deltagelse.

Det er vigtigt, at grønne valg er nemme så borgere, medarbejdere og virksomheder lettere kan bidrage til den grønne omstilling. Politikerne skal gøre de grønne valg nemme gennem retvisende afgifter, troværdig mærkning og anden oplysning. Vi skal udvikle en ny, grøn reklamepolitik, som

giver mulighed for at regulere og forbyde virksomheders reklamer for meget klimabelastende produkter. Samtidig skal vi arbejde hen mod, at det samlede klimaaftryk fra alle produkter kan kortlægges og dokumenteres. Finanssektoren skal pålægges at screene deres investeringer. Og der skal oprettes en samfundsbank, man kan oprette en privatkonto i, hvor man ved, at ens penge investeres grønt, ligesom staten bør tilbyde almindelige danskere grønne indskudsbeviser.

Grønne afgifter er et vigtigt virkemiddel, som skal bruges mere, og som ideelt set skal afspejle miljø- og klimabelastningen på produktion og forbrugsgoder, så forureneren betaler. Der skal være social kompensation via indkomstskat og sociale ydelser, hvor grønne afgifter vender den tunge ende nedad. Formålet med de grønne afgifter er ikke at få penge i statskassen, men provenuet skal ikke nødvendigvis bindes til klima- og miljøindsatser, men skal også kunne bruges til velfærd. For SF går grøn omstilling og et stærkt velfærdssamfund hånd i hånd. Men afgifter er langt fra det eneste virkemiddel. I mange tilfælde vil støtte, forbud og regulering være mere effektive virkemidler – alene eller i kombination med afgifter.

En overordnet **planlægning** skal sikre, at omstillingen sker i et højt tempo samtidig med, at vi sikrer og beskytter natur og biodiversitet. Planlægningen skal omfatte arealanvendelse; udbygning af fjernvarme, energinet og sammenhængen i energisystemet generelt; landbrugets gødning mv. Sammenhængene mellem økonomi, forurening, klima, miljø og ressourceforbrug over hele livscyklussen skal klarlægges i et forbedret grønt nationalregnskab og grønne regnemodeller.

Omstillingen skal være global og solidarisk

Klimakrisen og mange miljøproblemer kender ikke til landegrænser, men kræver samarbejde mellem lande. Det forstærkes af, at vi lever i en åben økonomi med grænsehandel og international konkurrence.

Globalt indgås der i FN mv. mange aftaler, men i alt for mange tilfælde sættes tempoet af de mest fodslæbende lande – ofte ud fra kortsigtede økonomiske særinteresser. Et særligt problem er, at fattige lande har svært ved at være med, når rige lande som Danmark ikke betaler vores del af regningen og ikke engang lever op til vores løfter. Vi skal øge klimabistanden og den skal ligge ud over rammen for ulandsbistand på 0,7% af BNI, også for at forebygge klimaflygtninge. Vi skal også tilbyde flere billige klimalån og støtte princippet om ”tab og skader”. Det er det eneste solidariske og er også afgørende for, at omstillingen kommer op i fart. Vi skal tage vores historiske og moralske ansvar for klimakrisen på os. En politisk indsats for at stoppe oprustningen og hindre nogle militære konflikter vil også globalt set være et betydeligt bidrag til at bekæmpe klimakrisen og mindske miljø- og ressourceproblemer.

Global solidaritet indebærer også, at vi går foran med at nedbringe vores klimaforurening både herhjemme og udenfor landets grænser, og at vi er med til at udvikle klimaløsninger, som andre lande kan benytte. Vi har et stort medansvar for klimabelastningen uden for landets grænser, det gælder særligt tøj, teknik, landbrugsprodukter og international transport. Vores nationale klimamålsætninger skal suppleres med målsætninger for vores klimapåvirkning i resten af verden. Vi skal indrette forbrug og produktion, så vi – direkte og indirekte – kun beslaglægger den del af jordens ressourcer som vores andel af verdens befolkning berettiger til.

I EU kæmper SF – som en del af De europæiske Grønne – for at Europa Kommissionens grønne dagsorden bliver realiseret og skærpet. Og i Danmark kæmper SF for at EU-reguleringen gennem-

føres og ikke kun modstræbende og ufuldstændigt, som det alt for ofte er tilfældet i dag

Vi skal af med det nuværende danske princip om at minimumsimplimentere grønne EU-regler og tværtimod tilstræbe en ambitiøs implementering til gavn for klima og miljøet. Det kan også stille innovative danske virksomheder bedre i konkurrencen på lidt længere sigt.

Klimakrisen kræver at Danmark er klimaneutralt senest i 2040

Den menneskeskabte globale opvarmning forvolder allerede nu enorme skader. Gør vi ikke noget drastisk, vil de kun blive større, og vil med tiden udgøre den største trussel mod folkesundheden. Vi er allerede meget tæt på at overskride Parisaftalens mål om en temperaturstigning på højst 1,5 grader. Det er bydende nødvendigt, at det ikke sker.

EU har taget vigtige grønne skridt med nye klimamål, regulering af produktion og produkter – fx bil-er – og ved at sætte en pris på klimaforurening gennem kvotesystemet og krav om mindsteafgifter på energi. Men der er stadig brug for, at EU skærper klimamålene. EU kan og skal være verdens første klimaneutrale region.

Danmark skal være klimaneutralt senest i 2040, og derefter have negative udledninger. Det forudsætter, at vi på kort tid fuldfører en grundlæggende omlægning af vores energiforbrug med total udfasning af fossile brændstoffer i alle sektorer. Samtidig skal der også på kort tid ske en markant omlægning af landbruget. Men selv dette er ikke nok. Vi når kun målet om klimaneutralitet og negative udledninger ved også at lagre kulstof – såvel i form af mere skov, mere træ i byggeriet, langtidsbrug og recirkulation af materialer, opbygning af muldlag i jorden, nedpløjning af biokul og direkte lagring af CO₂ i undergrunden. Hvor det er svært at undgå CO₂-udslip helt skal der – fra alle større punktkilder med lang restlevetid – ske opsamling af CO₂. Der vil også blive brug for at opsamle CO₂ direkte fra atmosfæren. Brugen af opsamlet CO₂ skal prioriteres, så vi bedst muligt når SF's mål om, at Danmark skal være klimaneutralt i 2040.

Vi skal have en høj ensartet afgift på alle udledninger af klimagasser som et afgørende tiltag til at nå klimamålsætningerne. Som for andre afgifter skal der være social kompensation. Bundfradrag eller lignende skal sikre virksomhedernes konkurrenceevne, hvor det er nødvendigt, og skal forebygge lækage. Bundfradrag betyder, at virksomhederne ikke betaler afgift af deres udledninger, før disse når over et vist niveau. Dermed rammes de mindre hårdt økonomisk, men har samme tilskyndelse til at udlede mindre klimagas. Bundfradraget bør modsvares af en produktafgift på de mest klimabelastende varer. SF støtter EU's klimatold, som skal gennemføres på måde som ikke skader de fattigste lande.

Uanset hvad vi gør, vil den globale opvarmning betyde, at der kommer flere oversvømmelser i Danmark. Der er brug for en overordnet statslig planlægning, en klimatilpasningslov og en klimatilpasningsfond.

Natur og biodiversitet – brug for meget mere

Vi er vidner til den sjette masseuddøen, hvor arterne uddør 100-1.000 gange hurtigere end nor-

malt. Økosystemerne bliver ustabile og er flere steder begyndt at kollapse. Biodiversiteten er i hastig tilbagegang på trods af aftaler om det modsatte i FN og EU. Aftaler som Danmark alt for længe har minimums- eller underimplementeret. Nu skal Danmark i front. Natur har værdi i sig selv og giver os desuden oplevelser, rekreation og virker afstressende for mange.

Vi skal have en biodiversitetslov med bindende mål svarende til klimaloven. Biodiversitetsrådet skal løbende overvåge, at loven opfyldes, og at Danmark fuldt ud implementerer EU's biodiversitetsstrategi. Danmark skal indtage en mere aktiv rolle i det internationale arbejde.

Store, sammenhængende naturarealer skal beskytte arternes levesteder. **Naturzoner** skal skrives ind i planloven. De skal omfatte 30% af Danmarks areal, hvoraf den naturrigeste tredjedel skal være strengt beskyttet som urørt skov og naturnationalparker med en mosaik af skov og lysåben natur med store planteædere, nøglearter og naturlig dynamik. Hegn skal holde de store dyr væk fra marker, veje og byer. Øvrige naturzoner med lignende potentiale skal plejes med biodiversitet som hovedprioritet. Det er afgørende, at lokalbefolkningen tænkes ind i den grønne omstilling. Styrken i det lokale engagement, fællesskab og synergi skal bruges.

Også udenfor naturzonerne skal der være mere plads til natur og biodiversitet. På landbrugsarealerne er der brug for flere vandhuller, krat og **levende** hegn. I byerne skal der være mere grønt, herunder på tage og mure. Bymidterne skal være grønne og levende mødesteder uden eller med langt mindre motortrafik. Vores kyster skal beskyttes, så de kan udvikle sig naturligt især i naturzonerne. Offentlighedens adgang til natur, kyster og skove skal styrkes ved at få fjernet ulovlige private hegn og spærringer, ligesom SF vil sikre gode rammer for at overnatte i og bruge naturen. Skadelige kemikalier, der skader biodiversiteten, skal begrænses og reguleres i såvel landbruget som generelt.

Skov skal skabe levesteder og kulstoflagre, ikke brænde

Skovene er hjemsted for en stor del af vores arter, og skov og klima er nært forbundet, fordi skove kan binde store mængder CO₂ også når træet bruges til træprodukter fx i byggeriet. Folketinget vedtog i 1989 at **skovarealet skal fordobles over en trægeneration**, dvs. frem til ca. 2070. I lyset af biodiversitet- og klimakriserne går det alt for langsomt med at nå dette mål. Der skal sættes fart på, så mindst 22-23% af Danmarks areal er skov i 2050, og meget af det skal etableres i de næste par år. Mindst 5% af vores areal skal være urørt skov – typisk gennem udlægning af eksisterende artsrige private skove. Herudover skal der være plads til både mere produktionskov med hovedvægt på klima samt mere naturskov med hovedvægt på biodiversitet med plads til rekreative aktiviteter, gerne bynært. Der skal overalt tages stigende hensyn til biodiversitet blandt andet ved at efterlade dødt ved og frede veterantræer. Vores ansvar for skove slutter ikke ved Danmarks grænser. I det omfang vores politik og forbrug påvirker verdens skove negativt, skal vi begrænse vores handlinger og kompensere de lande og lokalmiljøer, som vi rammer

Bevar livet i havet

Havet er Danmarks største naturområde med marine skove, fisk, søanemoner og andet liv. Også denne mangfoldige havnatur er under massivt pres – fra fiskeri og forurening med kvælstof, plastik

mv. **Havnaturen skal beskyttes blandt andet gennem store sammenhængende reservater på** i alt 30% af havarealet. For en tredjedel skal natur og biodiversitet være det eneste formål. Miljøministeriet skal stå for Havplanen – havets planlov. På de resterende 70% af arealet vil der være god plads til vindmøller, sejlruiter, CO2-lagring mv. Udvinning af råstoffer på havbunden skal begrænses. Klappning af forurenede materialer skal hurtigst muligt stoppes, og nyttiggørelse af materialerne skal i videst muligt omfang erstatte udvinning af nye råstoffer.

Fiskeriet skal være skånsomt og bæredygtigt, og dets omfang skal begrænses til et niveau, hvor bestandene genopbygges og stabiliseres. Fiskeri med bundslæbende redskaber, herunder ikke mindst bomtrawl, som er ødelæggende for livet på havbunden og det resterende fiskeri, skal afvikles. I stedet skal skånsomt fiskeri fremmes. Havbrug skal udfases og muslingeopdræt begrænses. For at forøge den marine biodiversitet, skal der være et øget fokus på etablering af stenrev og udplantning af ålegræs. Der skal desuden være et øget fokus på forskning i hvorfor bestande af bundfisk forsvinder.

Udledninger af næringsstoffer fra land fører til iltsvind mv. i hav, bæltter og fjorde - også derfor skal disse begrænses.

Der er brug for en **systematisk indsats mod plastikforureningen af hav og strand**, herunder mod spøgelsesnet, tabte og efterladte fiskeredskaber, engangsprodukter og mikroplast fra fx bildæk og kunstgræsbaner, der ender i havet.

Luftforurening er stadig et stort sundhedsproblem - Vores luft skal være ren

Luftforurening dræber hvert år tusindvis af danskere og gør mange flere syge. Samtidig skader den naturen. Luftforureningen skal fortsat falde, og udfasningen af fossile brændstoffer gør det ikke alene. Der udestår især problemer med partikler fra brændeovne, halmfyr og ammoniak fra landbrug. Luftforurening kender ingen grænser og indsatserne skal tage hensyn til at minimere skader også i nabolandene.

Alle større byer skal have ret til at indføre **miljøzoner** med skarpere krav end i dag og med mulighed for forbud mod brændeovne og helt emissionsfrie zoner. Flere skal fravælge pillefyr og brændeovne gennem krav om effektive partikelfiltre i bymæssige områder og en geografisk afstemt afgift på afbrænding fx baseret på målinger fra sensorer i skorstene. Det er også vigtigt at udvikle dæk, der afgiver færre farlige partikler. Landbrugets forurening med ammoniak har skadelige effekter på både natur og helbred og skal nedbringes.

Generations kemiforurening skal være fortid

I hverdagen og produktionen bruger vi mere end hundredetusinde **kemikalier**. Kemikalier er en del af det moderne samfund, men mange af dem skader sundhed, miljø og natur. Vi skal bruge færre af dem og overgå til kendt kemi med færre eller ingen skadevirkninger.

De største jordforureninger – **generationsforureningerne** – skal alle være ryddet op senest i 2033. Lovgivningen halter bagefter ved at fokusere på enkeltstoffer, hvor den burde tage stilling

til grupper af beslægtede stoffer og blandt andet perfluorerede stoffer (PFAS). Farlig kemi findes i vores bygninger og vores jord især i form af "fortidens synder", hvor man ikke kan tvinge den forurenende virksomhed til at betale erstatning. Derfor skal staten sikre, at hele denne miljøgæld er afbetalt inden 2040. For nye forureninger, såsom PFAS-forureningerne, gælder princippet om, at forurenere betaler, og at denne har ansvaret for oprydning. Nye udledninger skal kontrolleres med langt flere målinger og skrappe sanktioner.

Vi ved for lidt om kemikalier. Mange er ikke undersøgt nok, og vi ved endnu mindre om cocktailvirkninger, og nogle påvirkninger undersøges utilstrækkeligt. Der er brug for mere, uafhængig forskning. Oplysninger om kemikalier skal være nemt tilgængelige i et myndighedsregister, og brug af kemikalier i produkter skal deklareres og mærkes. Lovgivningen halter bagefter ved at fokusere på enkeltstoffer, hvor den burde tage stilling til grupper af beslægtede stoffer og blandt andet perfluorerede stoffer (PFAS). Lovgivningen skal samtidig gennemsyres af et forsigtighedsprincip samt et krav om, at man kun må markedsføre produkter og kemiske stoffer, hvor der er indsendt fuldt deklarerede oplysninger.

Der er brug for en mere ambitiøs kemipolitik i EU, og for at Danmark går foran ved at forbyde særligt farlige kemikalier, herunder ved brug af sundheds- og miljøgarantien. Der er brug for en kemikalieafgift, der afspejler kemikalernes farlighed startende med de farligste. Hvis vi på grund af EU ikke kan forbyde særlig farlige kemikalier, skal de have en så høj afgift, at de ikke bruges.

God økologisk tilstand i søer, vandløb, hav – og rent grundvand

EU's krav om god økologisk tilstand overalt i vandmiljøet er nødvendigt, men vores regulering lever ikke op til kravet. Det skal den hurtigt. Hele vores vandmiljø er forurenet, og landbruget er den helt store synder med massive udledninger af kvælstof og fosfor fra blandt andet husdyrgødning, hvor overfladisk afstrømning fra landbrugsjord er et stigende problem. Vi får aldrig et sundt vandmiljø uden en langt skrappe regulering af landbruget og en grøn omlægning af landbrugsstøtten.

Der er dog stadig udledninger også fra spildevand: Mange miljø- og sundhedsskadelige stoffer løber ud i vandløb, søer og hav, herunder fra renseanlæg og kloakoverløb. Rensningen på rensningsanlæg skal forbedres. Spildevandsslam med medicinrester, mikroplast mv. bringes ud på markerne. Det skal sikres, at spildevandsslam belaster miljøet mindst muligt og at ressourcerne i spildevandsslam bruges maksimalt, så vandsektoren kan gå fra at være energi- og klimabelastende til at give et positivt bidrag. For at mindske belastningen af kloakker og spildevandsanlæg skal spildevand og regnvand i stigende grad adskilles, og der skal være mindre befæstet areal.

Ådale og lavbundsarealer langs vandløb og søer skal friholdes for dræning, gødning og gift og gode fysiske forhold skal genskabes, gennem fx genslyngning og minimal grødeskæring. Derudover skal de store spærringer i vandløbene som udgangspunkt fjernes, så vandet kan løbe frit.

Vores **grundvand** er unikt og giver os rent drikkevand i hanen, men er truet især af landbrugets brug af pesticider. Vi skal have grundvandsparker over nuværende og kommende vandindvindingsområder. Her skal der være natur eller økologisk landbrug. Der skal desuden laves en national handlingsplan for at beskytte grundvandet mod alle forureningskilder. Alle tiltag iværksættes snarest muligt og senest i 2027.

Cirkulær økonomi – affald skal designes ud af vores systemer

Der er en begrænset mængde af metaller og mineraler på planeten, ligesom der er grænser for, hvor meget biomasse, der kan genskabes løbende. Cirkulær økonomi skal sætte en stopper for brug-og-smid-væk-kulturen, afskaffe affald og holde ressourcerne i brug og cirkulation så længe som muligt. En ressourceomsorgsfuld tankegang skal integreres i den måde vi lever på. **Vi kan leve gode liv med et mindre ressourceforbrug.**

Den kapitalistiske økonomi fremelsker uhæmmet vækst og overforbrug. Mange virksomheders enøjede fokus på at tjene penge har resulteret i, at mange af de produkter, vi køber, er af elendig kvalitet – og i visse tilfælde ligefrem bevidst designet til at gå tidligt i stykker. Vi vil forlænge produkternes levetid og øge ressourceeffektiviteten gennem teknologi, design og bevidst adfærd. Reparation, genbrug og genanvendelse skal fremmes gennem skærpede krav til produkternes og emballagens design, og reklamationsperioden skal forlænges. Desuden skal planlagt forældelse af elektronik og software, der ikke kan opdateres, modarbejdes. Endelig skal udbuddet af muligheder for at få ødelagte genstande repareret øges, gerne lokalt. **Grønne produkter er ofte dyrere i anskaffelse og billigere i drift.** Indkøb skal derfor ske ud fra omkostningerne over hele levetiden, og disse skal fremgå af prismærkningen på biler og andre varige forbrugsgoder.

Vi skal have en dansk strategi for genanvendelse, der fremmer høj-kvalitets genanvendelse i en cirkulær økonomi og understøtter udviklingen af genanvendelsesteknologier og -løsninger. Industrien skal bruge materialer og rester bedre, så vi kan producere mere med mindre. **Forbrænding og deponering af affald skal udfases.**

Bæredygtig biomasse er en begrænset ressource, som skal bruges prioriteret ud fra en ambitiøs plan for en stærk dansk bioøkonomi baseret på politiske krav, der kan reducere spild og give nye danske styrkepositioner. Restbiomasse fra landbrug, industri og husholdninger skal bruges, hvor det skaber mest værdi. Hvis der ikke kan findes andre anvendelser skal madaffald og lignende forgasses.

Plast skaber store problemer ved at bidrage til klimaforureningen, og mangelfuld affaldshåndtering betyder, at meget ender i natur og hav. Vi skal erstatte engangsplastik med genbrugelige alternativer, genpåfyldning og pantordninger hjulpet på vej af regulering og afgifter. Vi skal genanvende mere plastikaffald. Genanvendelseskapaciteten i Danmark og EU skal mangedobles og moderniseres, og politiske incitamentter skal skabe et markedstræk for genanvendt plast.

Fosfor er en vigtig og begrænset ressource, som verden bruger op i et alt for hurtigt tempo, selvom fosfor er helt nødvendigt for planters vækst. Der er brug for en langt større genanvendelse af fosfor både fra spildevandsanlæg og fra husdyr, ligesom fosfortabet fra landbruget også af denne grund skal begrænses – blandt andet gennem en fosforafgift.

Landbruget – kræver omlægning til gavn for klima, miljø og natur

Dansk landbrug har gennem årene været gennem en enorm udvikling. Den skal nu drejes skarpt i en grøn retning, så erhvervet bliver en grøn rollemodel.

Landbruget er suverænt det erhverv, der udleder flest klimagasser samtidig med, at det forurener luft, vandmiljø og grundvand med ammoniak, nitrat, fosfor og sprøjtegifte. Reguleringen af landbruget halter årtier efter reguleringen af industrien.

Landbruget fylder for meget i Danmark. Frem mod 2030 skal 15% (400.000 hektar) af det nuværende landbrugsareal tages ud til skov, natur og græsning. De stærkt klimaskadelige lavbunds-jorde skal tages ud af drift, hvoraf blandt andet ådale skal udlægges til natur, mens lavbunds-jorde med begrænset naturværdi kan være egnede til vedvarende energi. Der vil fortsat være landbrug på en stor del af vores areal, men langt mere skal bruges til føde fremfor foder, fordi kød- og foderproduktion har et langt større arealforbrug end planteføde og klimaforurener 5-10 gange så meget. Samtidig skal vi undgå import af dyrefoder som fx soja og i stedet udvikle nye former for dansk proteinfoder. Industrielt dyrehold har også mange problemer med dyrevelfærd i form af uanstændigt små pladskrav og uetiske avlsmetoder, der alt for ofte resulterer i voldsomme lidelser for dyrene, samt øget risiko for fremtidige epidemier og spredning af sygdomme fra dyr til mennesker.

Naturens bæreevne kræver en markant reduktion i husdyrbestanden. Det vil blive resultatet af klimaafgift, skarpere regulering og krav om bedre dyrevelfærd. Proteinrige plantebaserede fødevarer, samt erstatninger for husdyrbaseret produktion af kød og mælk, og nye produkter, som ligner æg, mælk og kød, men som ikke stammer fra dyr, skal derfor fylde langt mere i fødevarerproduktionen. SF ønsker at omprioritere flere midler fra forskning inden for animalsk produktion til fremtidens grønne fødevarer.

SF ønsker et landbrug, som er langt mindre klima- og miljøbelastende, og har et langsigtet mål om udfase konventionelt husdyrhold til fordel for økologisk husdyrhold eller tilsvarende bæredygtige produktionsformer. Parallelt hermed skal der frem mod 2030 ske en fordobling af det økologiske areal. Derudover skal et skift i retning af produktion af proteinrige plantebaserede fødevarer understøttes. Under omstillingen skal den konventionelle produktion samtidig gøres grønnere.

Brug af gødning og sprøjtegifte skal reduceres, målrettes og kontrolleres effektivt, gerne med automatiseret præcisionslandbrug. Reduceret jordbearbejdning og effektiv emissionskontrol skal begrænse tab af næringsstoffer og CO₂. Brug af kunstgødning skal begrænses samtidig med, at det skal fremstilles fossilfrit. Køernes udledning af metan skal begrænses, og al staldgødning fra husdyr skal forarbejdes. Sammen med restprodukter fra spildevand, affald og fødevarerproduktion giver det grundlag for biogas og pyrolyse, som skal fremmes. Anlæggene skal opfylde miljø- og klimakrav, herunder om begrænsning af metanudslip.

Alt dette skal sikres gennem skærpet regulering og økonomiske tilskyndelser med en høj klimaafgift, højere afgift på sprøjtegifte mv. En del af klimaafgiften tilbageføres fx i form af et bundfradrag, der modsvarer af forbrugsafgifter på de mest klimabelastende landbrugsprodukter. Den massive landbrugsstøtte fra EU skal målrettes til den grønne omstilling af landbruget, herunder forskning og udvikling på området.

En ambitiøs grøn fødevarerpolitik

Verdens fødevarer system er uholdbart. Næsten 800 mio. mennesker er underernærede, mens mere end 2 mia. er overvægtige. Landbruget har store negative konsekvenser for vores planet, ikke mindst som hovedbidragsyder til den globale opvarmning. Problemerne skyldes især husdyr. Vi skal derfor have en grøn madkultur med mindre kød og flere bælgfrugter, grøntsager, nødder, frugter og fuldkornsprodukter. Det vil gavne både klimaet, miljøet, naturen og sundheden at reducere forbruget af kød og andre animalske produkter samt øge det vegetabiliske indtag. Alle kantiner og køkkener bør tilbyde et sundt, nærende, plantebaseret måltid med en høj andel af økologi hver dag – det skal være et krav i det offentlige. Prisen på kød, smør og ost skal afspejle klima- og miljøbelastningen. **Madspild** i produktion, butikker og husholdninger skal reduceres med 50% som anført i FN's bæredygtigheds mål.

Grøn transport med mindre støj og trængsel

De fossile brændstoffer skal udfases og mere transport skal foregå med tog, bus og på cykel. Transporten står for en stor del af klima- og luftforureningen. Det vil blive bedre i takt med, at den overgår til el og andre ikke-fossile drivmidler, men der vil stadig være store problemer med trængsel, støj og trafikikkerhed. Dertil kommer, at selve produktionen af elbiler- og andre transportmidler fortsat vil have et betydeligt ressourcemæssigt aftryk. Vi skal undgå yderligere stigning i biltrafikken og i det lange løb endda reducere den, særligt ved at reducere behovet for egen bil i de store byer. De samlede bilafgifter skal omlægges og forhøjes, så CO₂-udledning bliver dyrere. Der skal indføres geografisk bestemt **roadpricing** for at reducere biltrafikken og trængslen især i byerne i myldretiden. Trængsel og behovet for at bruge bil skal reduceres yderligere gennem bedre byplanlægning og muligheder for hjemmearbejde. Det vil også være til fordel for dem, der har mest brug for bilen. Omlægningen skal understøttes af investeringer i bedre forhold for cyklisme og kollektiv transport. Cyklen er det sundeste transportmiddel og skal være det nemmeste valg. Cyklismens andel af transportarbejdet bør stige med 50%, ligesom den kollektive transports andel skal øges markant.

Nysalg af fossilbiler skal forbydes; for person- og varebiler helst med det samme og senest i 2025, samt inden 2030 for tung transport. Det meste af landtransporten kan elektrificeres uden meromkostninger. Elbiler er at foretrække som mest energieffektiv, og fordi der ikke er nogen lokal forurening. Begunstigelsen af hybridbiler skal udfases. Det offentlige skal sikre, at vi får et brugervenligt og fuldt dækkende ladenet ved bolig, arbejde og på farten. Den kollektive transport skal være 100% klimaneutral i 2030 og være væsentligt billigere, end den er i dag. Mere af **godstransporten** skal omlægges til tog og skib.

Der er visse dele af transportsektoren, hvor elektrificering ikke er mulig eller har lange udsigter. Her er der brug for såkaldte **Power to X (PtX)-brændstoffer**, som skal fremstilles ved brug af grøn el. Især PtX-brændstoffer uden indhold af kulstof fx ammoniak skal fremmes, da de giver den største klimafordel. PtX-brændstoffer er især relevant i forhold til fly og skibe.

Vi skal flyve mindre og fly skal på sigt være fossilfri og klimaneutral. Prisen på flyvning skal afspejle klimabelastningen – gennem afgifter og CO₂-kvotepris, og der skal betales moms af flybilletter ligesom for al anden transport. Der skal i stigende grad bruges klimaneutral brændstoffer som PtX. Hurtigere og bedre tog, herunder nattog, skal erstatte fly især indenrigs og på andre kortere ruter. Danmark skal arbejde for bedre togforbindelser og bookingsystemer i hele Europa, samt at et sammenhængende transeuropæisk tognet realiseres, så det bliver enkelt og lettilgængeligt

at rejse med tog og booke billetter på tværs af kontinentet.

Skibsfarten skal reguleres internationalt og gøres fossilfri. Vi skal som søfartsnation arbejde for en international regulering af skibes udledninger af CO₂, svovl, partikler mv. Vi vil have et hurtigt stop for den svenske bunkerolie og fossile brændsler skal udfases. Færgeruter og andre korte sejladser skal omlægges til el- eller brintdrift. Skibe i havn skal tilsluttes el på land.

Støjforurening er et stort sundhedsproblem for hundredtusinder af danskere. Støjen skal mindskes gennem overvågning og regulering af støjforurening, herunder hvor meget biler og motorcykler må støje; ved at sænke hastighederne i byerne og på bolignære motorveje; og gennem en særlig indsats for støjplagede boliger og rekreative områder. WHO's anbefaling om støjgrænser bør i udgangspunktet anvendes som den danske norm.

Energiforsyningen skal være fossilfri i 2030 – og vi skal minimere afbrændingen af træ

Vores energiforsyning belaster – stadig – klimaet, bidrager til luftforurening og medfører et stort ressourceforbrug i form kul, olie, gas og biomasse. Alt det skal vi væk fra.

El og varmforsyningen er på vej til at blive fossilfri, men vi er ikke helt i mål. **Elforsyningen skal være fossilfri senest i 2030, og vi skal have meget mere el fra sol og vind** til brug for den omfattende elektrificering af samfundet samtidig med, at vi skal eksportere grøn el og dermed bidrage til elektrificeringen af Nordeuropa. Der skal også være nok grøn strøm til fremstilling af **PTX-brændstoffer**. Ledetråden er: **Hellere for meget end for lidt grøn el!** Derfor skal vi have sat minimumsmål for udbygningen af vedvarende energi i Danmark.

Vi får brug for markant mere både havvind og landvind, men også solceller, som kan placeres på store tage og landbrugsarealer, hvor de kan understøtte natur, biodiversitet og drikkevandsbeskyttelse. Desuden skal mere energi kunne lagres ved hjælp af sektorsammenhæng og nye lagringsteknologier.

Opvarmning skal være grøn. Vi skal have et hurtigt forbud mod eller en meget høj afgift på nye olie- og gasfyr. Der skal være skrotningsordninger for eksisterende olie-, gas- og træpillefyr. Udbygningen med fjernvarme og varmepumper skal op i tempo og overskudsvarme fx fra industri, PtX-anlæg og datacentre skal bruges maksimalt. Samtidig skal geotermien fremmes. Varmeforsyningen skal være fossilfri.

Vi skal frem til, at **industri og andre erhverv bliver fossilfri** primært gennem energieffektivisering og elektrificering, og hvor det ikke er muligt gennem at omlægge til biogas og andre ikke-fossile brændstoffer fx PtX. **Naturgas skal afvikles.** Der hvor el ikke rækker skal gasforbruget senest fra 2030 dækkes af biogas og andre grønne gasser lavet på restprodukter. Det kræver mere grøn gas samtidig med, at vi holder op med at bruge gas til opvarmning.

Afbrænding af træbiomasse skal minimeres blandt andet gennem afgifter, og der skal ske en udfasning af pillefyr. Afbrænding af affald skal udfases, og tilpasning skal ske blandt andet gennem brug af højere afgifter og mere genbrug og genanvendelse.

Energibesparelser er et vigtigt led i den grønne omstilling både i industrien og privat, fordi de gør det samlede energisystem både billigere og mere robust. Energibesparelser skal understøttes gennem rådgivning, investeringer, lovkrav og om nødvendigt tilskud.

Lokale løsninger er en del af den hurtige omstilling og skal have forbedrede og forenklede rammevilkår – både når det gælder opsætning af vedvarende energi og bedre udnyttelse af el-nettet. Styrken i det lokale engagement, fællesskab og synergier skal bruges – under hensyntagen til samfundsøkonomi, fordelingsvirkninger, afgiftsprovenu og administrerbarhed. Desuden er det afgørende, at lokalbefolkningen tænkes ind i den grønne omstilling.

Som forskningen peger på bliver løsninger mere bæredygtige, hvis den lokale befolkning har indflydelse på lokale beslutninger – også når det kommer til grøn omstilling. Derfor det afgørende at beslutninger om eksempelvis udbygning af energisektoren foregår i samspil med de mennesker, som bor i lokalområdet

En grøn bygge- anlægssektor

Klimapåvirkningen fra byggeri skal ned. For alle større anlægsprojekter skal miljø- og klimapåvirkningen i såvel bygge - som driftsfasen beregnes og skal indgå i beslutningsgrundlaget. Huse skal hellere renoveres end rives ned. Krav til byggematerialer skal strammes. Et byggeris klima- og miljøbelastning skal vurderes over den samlede levetid. Byggematerialer skal kunne genbruges og genanvendes, og der skal i langt højere grad bruges træ og andre kulstoflagrende materialer. **Farlig kemi** skal ud af byggematerialerne. Vi skal sikre klimavenlige byggepladser gennem klimaafgifter, udbudskrav og regulering. Der skal udvikles og anvendes elektriske eller brintbaserede entreprenørmaskiner. Det offentlige skal gå foran med krav om klimavenlige løsninger i bygge- og anlægssektoren.

Energiomkostningerne skal ned ved renovering og effektivisering

Energirenovering skal understøttes ved ESCO-ordninger, rådgivning og tilskud. Til husstande uden formue og friværdi kan der gives statsgaranterede lån el. lign. Krav om energirenovering ved salg, udlejning og større ombygninger skal overvejes. Energirenovering af offentlige bygninger skal op i tempo og være fritaget fra anlægslofterne. Samtidig skal indeklimaet forbedres ikke mindst i vores skoler.

Afrundning

Dette program giver SF's bud på den grønne omstilling. Spørgsmålet er ikke om klima- og miljøproblemerne kan løses. Det kan og skal de. Det afgørende er, at der på alle niveauer er tilstrækkelig politisk vilje til at løse dem.

I forbindelse med udarbejdelsen af det grønne program er der lavet et større forarbejde. Arbejdsdokumentet, der er temmelig omfattende, kan findes her

